

Nr 241.

Godkänd av första kammaren den 30 maj 1929.

Godkänd av andra kammaren den 30 maj 1929.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för understöd åt folkbiblioteksväsendet jämte i ämnet väckta motioner, dels och vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

(Statsutskottets utlåtande nr 121.)

Till Konungen.

1:o I den till riksdagen den 4 januari 1929 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1929/1930 har Eders Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, (punkt 242 av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden samma dag), föreslagit riksdagen att, i avbidan på proposition angående ändrade grunder för understöd åt folkbiblioteksväsendet, för ändamålet beräkna för budgetåret 1929/1930 ett ordinarie reservationsanslag av 760,000 kronor.

Ändrade grunder för understöd åt folkbiblioteksväsendet.

Sedermera har Eders Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten, den 15 februari 1929 dagtecknad proposition, nr 141, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden sistnämnda dag, föreslagit riksdagen att — med uteslutande ur riksstaten av det därstädes uppförda ordinarie förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek, nu 560,000 kronor — i riksstaten uppföra ett ordinarie reservationsanslag till understöd åt folkbiblioteksväsendet å 760,000 kronor, att utgå till de ändamål

och efter i huvudsak de grunder, som av departementschefen å sid. 107—114 i sistnämnda statsrådsprotokoll angivits.

I samband härmed har riksdagen till behandling förehått följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner (I: 251 och II: 392), i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta att — med uteslutande ur riksstaten av det därstädes uppförda ordinarie förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek, nu 560,000 kronor — i riksstaten uppföra ett ordinarie förslagsanslag till understöd åt folkbiblioteksväsendet å 760,000 kronor, att utgå till de ändamål och efter i huvudsak de grunder som i det till propositionen nr 141 fogade statsrådsprotokollet sid. 105—114 angivits, med de ändringar, som kunna föranledas av ett bifall till vad yrkats i samtidigt av motionärerna avlämnade motioner angående ändrade grunder för understöd åt skolbibliotek;

dels två likalydande motioner (I: 252 och II: 391), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att ur anslaget till folkbiblioteksväsendet må utgå understöd till skolbiblioteken efter i huvudsak de grunder, som i motionerna angivits;

dels ock två likalydande motioner (I: 258 och II: 402), i vilka motioner hemställts, att riksdagen ville besluta att inom ramen av det i Eders Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för understöd åt folkbiblioteksväsendet föreslagna beloppet medgiva, att från och med den 1 januari 1930 må kunna upprättas ytterligare ett centralbibliotek utöver de två, som äro i kungl. propositionen föreslagna.

Under de sju-tton år, som förflutit, sedan grunderna för statens understödjande verksamhet för folkbiblioteksväsendet fastställdes i sina huvuddrag, hava de hithörande biblioteken undergått en kraftig utveckling, såväl kvantitativt som kvalitativt. Till mycket väsentlig del måste förvisso denna gynnsamma utveckling tillskrivas de genomgripande förändringar, som år 1912 genomfördes i de då gällande anslagsbestämmelserna. Emellertid har det växande studieintresset och de därav föranledda ökade anspråken på biblioteken medfört ett behov av större materiella resurser för dessa. Kravet på en höjning av statsunderstöden har därför gjort sig allt starkare gällande. Men i och med biblioteksorganisationens tillväxt och de stegrade fordringarna på bibliotekens beskaffenhet hava även framträtt vissa andra brister i de nuvarande understödsbestämmelserna än dem, som hänföra sig till understödets otillräcklighet. De gällande bestämmelserna hava visat sig kunna verka mycket ojämnt för olika slag av bibliotek, och i en del hänseenden hava de, enligt vad erfarenheten givit vid handen, varit ägnade att åstadkomma en splittring inom folkbiblioteksrörelsen i stället för att befärma ett önskvärt samarbete mellan de särskilda biblioteken. Ej heller hava de i tillräcklig grad tagit sikte på att befordra ett mera planmässigt och kvalificerat biblioteksarbete.

Det är på dessa olika punkter det nu föreliggande förslaget åsyftar att genomföra förbättringar. Genom en väsentlig höjning av understöden, genom mera rationella anslagsbestämmelser och genom en förstärkning av arbetskrafterna hos det statliga organ, som har att övervaka och leda denna folkbildningsrörelse, strävar Eders Kungl. Maj:ts förslag att avhjälpa de påtalade bristerna och lämna biblioteksverksamheten ett än starkare stöd från statens sida än hittills.

Riksdagen finner det berättigat att fästa en mycket stor vikt vid folkbibliotekens insatser i det frivilliga folkbildningsarbetet. Därför måste också riksdagen då det blivit ådagalagt, att dessa bibliotek äro i behov av en mera verksam ekonomisk hjälp, för sin del behjärta kravet på statsåtgärder i sådant syfte, även om, såsom nu ifrågasättes, de ökade ekonomiska uppoffringar, som staten härigenom underkastar sig, ej bliva ringa. Likaså anser riksdagen det angeläget, att en ändring kommer till stånd på de punkter i övrigt, där de nuvarande anslagsbestämmelserna visat sig mindre tillfredsställande eller ej motsvara utvecklingens krav.

Eders Kungl. Maj:t har, med hänsyn till de ökade anspråk på statskassan, som det framlagda förslaget innebär, och även med tanke på det önskvärda i att kunna reglera de eljest automatiskt växande utgifterna för ifrågavarande ändamål, föreslagit, att ifrågavarande anslag, som hittills haft förslagsanslags natur, nu måtte förändras till reservationsanslag. Härmed skulle följa att, om vid tillämpning av de föreslagna grunderna för understöds utgående sammanlagda understödsbeloppet skulle visa sig komma att överstiga tillgängliga anslagsmedel, en reduktion måste ske, och denna reduktion skulle verkställas av skolöverstyrelsen, som därvid skulle hava att tillämpa en skälighetsprövning.

Mot Eders Kungl. Maj:ts förslag i denna del rikta sig motionerna I: 251 och II: 392, i vilka yrkats anslagets bibehållande såsom förslagsanslag. Motionärerna hava framhållit, att den av Eders Kungl. Maj:t ifrågasatta ändringen av anslagets natur skulle medföra åtskilliga olägenheter för biblioteken och ej endast försvåra dessas arbete utan även verka hämmande på utvecklingen på detta område.

Riksdagen finner visserligen Eders Kungl. Maj:ts strävan att begränsa utgifterna för ifrågavarande ändamål beaktansvärt, men anser, i likhet med motionärerna, att en ändring av anslagets natur till reservationsanslag skulle kunna medföra så allvarliga olägenheter för biblioteksverksamheten, att riksdagen måste ställa sig avvisande mot Eders Kungl. Maj:ts förslag i denna del. Riksdagen vill erinra om att tidigare framkomna förslag av samma innebörd icke vunnit riksdagens bifall, uppenbarligen på grund av de svårigheter, som genom ett fixerande av anslagssumman skulle kunna åsamkas biblioteken. Såsom motionärerna påpekat, skulle en sådan åtgärd, i händelse anslaget visade sig otillräckligt, framför allt gå ut över själva bokanskaffningen, i det andra utgiftsposter i allmän-

het icke kunna underkastas reduktioner, och härigenom komme förändringen att drabba just det väsentliga i verksamheten och det, som man genom det föreliggande förslaget om ändrade grunder för statsunderstöds utgående i synnerhet velat befrämja. Riksdagen har också svårt att tänka sig, huru några objektiva normer skulle kunna utfinnas för det reduktionsförfarande, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle verkställas av överstyrelsen. Riksdagen anser sig alltså böra bifalla motionärernas hemställan, att anslaget allt fortfarande måtte få hava förlagsanslags natur.

Av besparingsskäl har Eders Kungl. Maj:t i sitt förslag icke upptagit den av skolöverstyrelsen gjorda framställningen om ändrade grunder för understöd åt skolbibliotek. I motionerna I: 252 och II: 391 har yrkats, att överstyrelsens förslag i denna del måtte med viss mindre jämkning av riksdagen godtagas. Någon ökning av det av Eders Kungl. Maj:t begärda anslagsbeloppet har med anledning härav icke ansetts erforderligt, så mycket mindre som vederbörande motionärer i de förut nämnda motionerna I: 251 och II: 392 ifrågasatt, att anslaget skulle bibehålla karaktären av förlagsanslag.

Riksdagen anser visserligen i likhet med motionärerna i hög grad behjärtansvärt, att skolbiblioteken kraftigt understödjas av staten, och att de för dem gällande understödsbestämmelserna, i likhet med vad Eders Kungl. Maj:t förslagit beträffande folkbiblioteken, omläggas i syfte att befrämja ett mera planmässigt och kvalificerat biblioteksarbete. Å andra sidan måste riksdagen fästa avseende vid den statsfinansiella synpunkt, Eders Kungl. Maj:t anlagt på denna fråga, och med hänsyn härtill finner sig riksdagen icke nu kunna bifalla det i förevarande motioner gjorda yrkandet. Riksdagen vill emellertid uttrycka en förhoppning om, att Eders Kungl. Maj:t skall finna det möjligt att inom en snar framtid underställa riksdagen förslag om en förbättring av understödsvillkoren även för dessa bibliotek.

Eders Kungl. Maj:ts förslag innebär bl. a., att från och med den 1 januari 1930 skulle, under förutsättning att från vederbörande kommuner erforderliga åtaganden göras, inrättas två s. k. centralbibliotek med i propositionen närmare angivna uppgifter. I motionerna I: 258 och II: 402 har förslag framställts om inrättande av ytterligare ett dylikt bibliotek från och med samma tidpunkt, varvid dock ingen ökning av anslaget ifrågasatts.

Riksdagen anser, att förslaget om centralbibliotek utgör ett betydande framsteg för folkbiblioteks rörelsen, och att staten därför bör i möjligaste mån uppmuntra tillkomsten av sådana bibliotek. Men riksdagen kan likväl icke finna tillräckliga skäl föreligga att frångå den av Eders Kungl. Maj:t framlagda planen för organiserandet av centralbibliotek. Dels ställer denna bibliotekstyp ganska stora krav på statens ekonomiska medverkan och dels synes det vara lämpligt att avvakta erfarenheterna be-

träffande de två första biblioteken, innan åtgärder vidtagas för upprättandet av flera dylika. Riksdagen har därför icke ansett sig kunna bifalla sistnämnda båda motioner.

Vad Eders Kungl. Maj:t i övrigt i förevarande proposition föreslagit, har riksdagen funnit i det hela väl ägnat att avhjälpa de påtalade bristerna i det nuvarande understödssystemet. Såväl beträffande de föreslagna nya grunderna som eljest har riksdagen fördensskull bifallit Eders Kungl. Maj:ts förslag.

Under åberopande av vad sålunda anförts får riksdagen anmäla, att riksdagen — med uteslutande ur riksstaten av det därstädes uppförda ordinarie förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek, nu 560,000 kronor — i riksstaten uppfört ett ordinarie förslagsanslag till understöd åt folkbiblioteksväsendet å 760,000 kronor, att utgå till de ändamål och efter i huvudsak de grunder, som av riksdagen här ovan angivits.

2:o) I den till riksdagen den 4 januari 1929 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov har Eders Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkten 243 av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden nämnda dag) föreslagit riksdagen att

Understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar.

dels till understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, anvisa för budgetåret 1929/1930 ett extra reservationsanslag av 400,000 kronor, ävensom medgiva, att av detta anslag må enligt av Eders Kungl. Maj:t fastställda villkor användas högst 25,000 kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar, 3,000 kronor till arvode åt en hos skolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent samt högst 8,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare ävensom 1,500 kronor till understöd för utgivande av Tidskrift för föreläsningsverksamheten;

dels ock medgiva, att för tiden 1 juli 1929—30 juni 1930 det minsta antal föreläsningar, som för åtnjutande av statsbidrag skall årligen anordnas av anstalt eller förening, varom här är fråga, må utgöra 10.

I detta sammanhang har riksdagen till behandling förehaft en motion (I: 137), däri hemställts, att riksdagen måtte besluta, bl. a.,

att såsom understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, anvisa för budgetåret 1929/1930 ett extra reservationsanslag av 428,500 kronor ävensom medgiva, att av detta anslag må användas *dels* 3,000 kronor till arvode åt en hos skolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent, *dels* 1,500 kronor till fortsatt utgivande av Tidskrift för föreläsningsverksamheten, *dels* högst 20,000 kronor till understöd åt centralbyråer, *dels* högst 10,000 kronor till understöd åt föreläs-

ningsförbund och *dels* högst 10,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare, samt

att dessa understöd måtte få i övrigt utgå i huvudsaklig överensstämmelse med de villkor, skolöverstyrelsen föreslagit i yttrande den 14 oktober 1924 över Betänkande med utredning och förslag angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet.¹

Riksdagen behjärtar visserligen behovet av kraftigare stöd åt här ifrågavarande del av folkbildningsverksamheten men anser, att någon mera väsentlig ökning av förevarande anslag eller någon mera genomgripande ändring av grunderna för understöd åt föreläsningar icke nu bör ske, då riksdagen ännu icke varit i tillfälle att i ett sammanhang taga del av folkbildningssakkunnigas härom framlagda förslag och däröver avgiva yttranden. Riksdagen har därför icke kunnat bifalla den av motionären föreslagna höjningen av anslaget med 28,500 kronor i vidare mån, än att riksdagen beslutat, att anslagsposten till resekostnader för föreläsare skall ökas från hittillsvarande 8,000 kronor med 2,000 kronor till 10,000 kronor och anslaget i följd härav bestämmas till 402,000 kronor. Enligt nu gällande bestämmelser kan understöd till resekostnader utgå till avlägset liggande och ekonomiskt mindre bärkraftiga orters föreläsninganstalter och föreningar med högst hälften av det belopp, varmed resekostnaden i genomsnitt för varje föreläsning under året överstiger 8 kronor. Den föreslagna och av riksdagen nu beslutade ökningen av nämnda anslagspost innebär, att understöd i stället må utgå med högst tre fjärdedelar av det belopp, varmed resekostnad, bestående av utgifter för järnvägsbiljetter och ångbåtsbiljetter samt för skjutslega, i genomsnitt för varje föreläsning under året överstiger 4 kronor. Riksdagen har ansett dessa förmånligare understödsgrunder redan nu böra genomföras för att något lätta bördan för här ifrågakommande, ekonomiskt svagt ställda föreläsningorganisationer.

Förslaget att uppdelna den hittillsvarande anslagsposten till »centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika (populärvetenskapliga) föreläsningar» i två poster, en till centralbyråer och en till föreläsningsförbund, står, såsom i motionen påpekas, bättre i överensstämmelse med numera rådande förhållanden, varför utskottet vill tillstyrka en sådan åtgärd. Då totalsumman för detta ändamål, 25,000 kronor, enligt vad utskottet förut anfört, bör bibehållas oförändrad, torde posten till centralbyråer böra bestämmas till 18,000 kronor och posten till föreläsningsförbund till 7,000 kronor.

Vidkommande de av motionären i övrigt föreslagna ändringarna i gällande bestämmelser rörande föreläsningverksamheten äro dessa delvis sådana, som torde kunna av Eders Kungl. Maj:t vidtagas utan att särskilt

¹ Transumt av skolöverstyrelsens yttrande, innefattande av överstyrelsen föreslagna villkor, finnes såsom bilaga fogat vid motionen.

medgivande av riksdagen därtill är erforderligt. De ändringar, som äro av beskaffenhet att böra underställas riksdagen, gälla understöd åt föreläsningsverksamhet genom riksförbund för studieverksamhet, understöd till föreläsningsförbund, rätt att till föreläsningsämne välja politiska eller religiösa frågor, för så vitt föreläsningen har rent saklig karaktär och ej är agitatoriskt hållen, rätt att under vissa villkor erhålla understöd för underhållning med sång, musik, uppläsning eller dramatisk framställning samt slutligen bestämmelse om att mer än en föreläsningsanstalt i varje kommun må erhålla understöd, endast när det gäller vidsträcktare eller folkrikare kommuner. Mot vad i dessa hänseenden föreslagits synes riksdagen i princip intet vara att erinra, så mycket mindre som till större delen förslaget avser ett lagfästande av redan tillämpad praxis. Frågan om den närmare utformningen av berörda bestämmelser torde dock böra ankomma på Eders Kungl. Maj:t i samband med utfärdande av den nya författning i ämnet, som torde påkallas av de här förordade ändringarna.

Eders Kungl. Maj:ts förslag, att av anslaget måtte få utgå ett belopp av 1,500 kronor såsom understöd för utgivande av Tidskrift för föreläsningsverksamheten, har riksdagen ansett sig böra bifalla.

Under återopande av vad sålunda anförts får riksdagen anmäla, att riksdagen,

dels till understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, anvisat för budgetåret 1929/1930 ett extra reservationsanslag av 402,000 kronor,

dels medgivit, att av detta anslag må enligt av Eders Kungl. Maj:t fastställda villkor användas 3,000 kronor till arvode åt en hos skolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent, högst 18,000 kronor till understöd åt centralbyråer för förmedling av populärvetenskapliga föreläsningar, högst 7,000 kronor till understöd åt föreläsningsförbund, högst 10,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare, samt 1,500 kronor till understöd för utgivande av Tidskrift för föreläsningsverksamheten;

dels ock beslutat, att i övrigt understöd från ifrågavarande anslag må utgå i huvudsaklig överensstämmelse med nu gällande grunder med de ändringar, som av riksdagen här ovan angivits.

3:o) I den till riksdagen den 4 januari 1929 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov har Eders Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkten 244 av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden samma dag) föreslagit riksdagen att till anordnande av folkbildningskurser (flyttande folkhögskolekurser) för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 25,000 kronor att utgå efter de grunder Eders Kungl. Maj:t äger bestämma.

Riksdagen, som icke har något att erinra mot Eders Kungl. Maj:ts för-

Anordnande
av s. k. flyttande folkhögskolekurser.

slag, får anmäla, att riksdagen till anordnande av folkbildningskurser (flyttande folkhögskolekurser) för budgetåret 1929/1930 anvisat ett extra anslag av 25,000 kronor att utgå efter de grunder, Eders Kungl. Maj:t äger bestämma.

Populärvetenskapliga föreläsningsskanser, anordnade från universitetet i Uppsala och Lund.

4:o) I den till riksdagen den 4 januari 1929 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1929/1930 har Eders Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkten 246 av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden nämnda dag) föreslagit riksdagen att såsom bidrag till täckande av kostnaderna för de föreläsningsskanser, som från universitetet i Uppsala och Lund varda på begäran vare sig av institution, som ej åtnjuter särskilt till populärvetenskapliga föreläsningar beviljat statsunderstöd, eller av viss kommun eller enskild person anordnade att under tiden 1 juli 1929—30 juni 1930 eller senare hållas utom universitetsstäderna, anvisa för budgetåret 1929/1930 ett extra reservationsanslag av 9,500 kronor, varav 5,000 kronor till Uppsala universitet och 4,500 kronor till Lunds universitet, att utgå under villkor, att den, som begärt föreläsning, tillskjuter för täckande av föreläsarens resekostnad och arvode minst lika stort belopp som statsbidraget samt enligt de bestämmelser i övrigt, Eders Kungl. Maj:t må finna skäl föreskriva.

Riksdagen, som icke har något att erinra mot Eders Kungl. Maj:ts förslag, får anmäla, att riksdagen såsom bidrag till täckande av kostnaderna för de föreläsningsskanser, som från universitetet i Uppsala och Lund varda på begäran vare sig av institution, som ej åtnjuter särskilt till populärvetenskapliga föreläsningar beviljat statsunderstöd, eller av viss kommun eller enskild person anordnade att under tiden 1 juli 1929—30 juni 1930 eller senare hållas utom universitetsstäderna, anvisat för budgetåret 1929/1930 ett extra reservationsanslag av 9,500 kronor, varav 5,000 kronor till Uppsala universitet och 4,500 kronor till Lunds universitet, att utgå under villkor, att den som begärt föreläsning, tillskjuter för täckande av föreläsarens resekostnad och arvode minst lika stort belopp som statsbidraget samt enligt de bestämmelser i övrigt, Eders Kungl. Maj:t må finna skäl föreskriva.

Anordnande av s. k. universitetscirkular.

5:o) I den till riksdagen den 4 januari 1929 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1929/1930 har Eders Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkten 247 av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för nämnda dag) föreslagit riksdagen att till anordnande av s. k. universitetscirkular för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 13,000 kronor att fördelas enligt de närmare bestämmelser, Eders Kungl. Maj:t finner gott meddela.

Riksdagen, som icke har något att erinra mot Eders Kungl. Maj:ts förslag, får anmäla, att riksdagen till anordnande av s. k. universitetscirklar för budgetåret 1929/1930 anvisat ett extra reservationsanslag av 13,000 kronor att fördelas enligt de närmare bestämmelser, Eders Kungl. Maj:t finner gott meddela.

Stockholm den 30 maj 1929.

Med undersåtlig vördnad.
